



Coğrafi İşaretli El Sanatı Ürünlerine Müzeografik Bir Yaklaşım ve Ankara Örneği

A Museographic Approach to Geographical Indicated Handicrafts and Sample of Ankara

Ayşem YANAR

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, Ankara, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Ankara University Faculty of Fine Art Department of Conservation and Restoration of Cultural Properties, Ankara, Turkey
ayanar@ankara.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6240-6290

Ceren KARADENİZ

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzecilik Bölümü, Ankara, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Ankara University Faculty of Fine Arts Department of Museology, Ankara, Turkey
ceren_blacksea@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5773-8557

DOI: 10.5505/jas.2020.27122

Öz

Somut ve somut olmayan kültürel mirasın; süreklilik, karşılıklı fayda ve pekiştirilme özelliklerinden hareketle bütüncül olarak korunmaları gerekmektedir. Savaş, göç, küreselleşme ve turizm gibi nedenler somut ve somut olmayan kültürel mirasın yok olması tehlikesini artırmaktadır. Bu bağlamda, somut ve somut olmayan kültürel mirası ender, ilginç ve ulusal bir durum olmaktan çıkarıp, yöresel farklılıklar gösterebilen gündelik yaşamın ve yapıları çevrelerin her noktasında bulunan ve sürekli olarak yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan kültürel değerler olarak görmek gerekmektedir. Kültür varlıklarının korunması süreci, fiziksel olarak iyi koşulları sağlamanın yanında, kültür varlığının coğrafi ve sosyo-ekonomik anlamda bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerekliliğini de kapsamaktadır. Kültür varlığı ve mirasının coğrafi ve sosyoekonomik bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve sürekliliğinin sağlanması için coğrafi işaret kavramı gündeme gelmiştir. Coğrafi işaret, el sanatları ürünlerinin korunmasını ve belli bir standartta üretiminin sağlanmasını kolaylaştırır, diğer bölgelerde üretilen ürünlerle karışmasını önler ve yurt içinde ve yurt dışında ürünlerin kolayca tanıtılmasına olanak sağlar. Günümüzde geleneksel ve çağdaş yaklaşımlarla işlevlerini çeşitlendirmekte olan müzeler, sadece kültür varlıklarının toplanması, korunması, sergilenmesi ve eğitim amacıyla kullanılması bağlamında değil, aynı zamanda turistik açıdan tanınmalarını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerinde göz önünde olan kurumlardır. Müze, kültürel miras yönetiminde, coğrafi işaretli ürünlerin akademik bağlamda araştırılmasında ve halklara sosyal ve ekonomik getiriler sağlanmasında önemli bir rol oynar. Müze, kültür sektöründe yaşanan gelişim ve değişimlerin birincil kaynağı ve kültürün sürdürülebilirliğine ilişkin denemelerin gerçekleştirilebileceği bir enstitüdür. Bu özelliğiyle kültürel mirasın sürdürülmesinin anahtarıdır. Çalışmada, Türkiye'deki müzelerin; coğrafi işaretli ürünlerin sergilenmesi, yorumlanması, tanıtılması ve coğrafi işaret kavramı hakkında eğitim vermek amacıyla kullanımı konularındaki geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar Ankara ili el sanatı ürünleri özelinde örneklendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kültürel miras, Coğrafi işaret, Müze, Müzecilik, Sürdürülebilir kalkınma, Ankara

Abstract

It is important that tangible and intangible examples of cultural heritage be integrally preserved for reasons of continuity, mutual benefit, and reinforcement. In recent years, highly significant factors such as war, migration, globalization, and tourism have revealed the fragility of cultural heritage. It is therefore essential to recognize the value of cultural heritage as a national treasure that is



able to highlight regional differences, but is under constant danger of extinction. In order for cultural heritage to be preserved, the geographical and socio-economic integrity needs to be respected and benign physical conditions be provided. The main purpose of determining the geographical indication (GI) is to protect local/ traditional products (agriculture, mines, handicrafts, and industrial products etc.). GI is a way of distinguishing between local products, and those produced domestically in other regions or imported from abroad. In terms of cultural heritage, there are three important aims of GI: preserving traditional knowledge and cultural values, supporting local products and rural development, and contributing to tourism. Museums today can be seen as being institutions that are not only concerned with the preservation of cultural heritage for collecting, preserving, exhibiting, and training purposes, but also in consideration of the development and implementation of strategies that will enable them to be valuable centers of tourism. In this study, the traditional and contemporary approaches of the exhibiting, researching, introducing, and teaching of geographically indicated products of museums in Turkey are examined, and the publicity, education and research activities that are implemented with geographically indicated products are exemplified through the example of Ankara.

Keywords: Cultural heritage, Geographical indication, Museum, Museography, Sustainable development, Ankara

Giriş

Kültürü koruma ve yaşatma üzerine yapılan çalışmalar, durağanlık ve dinamizm kavramları ile bağlantılı olarak şekillenir. Somut kültürel miras durağanlık, somut olmayan kültürel miras ise dinamizm ile ilişkilidir. Somut kültürel miras değişmezlik, sabitlik gibi kavramlarla açıklanabilirken; somut olmayan kültürel mirasın kendisini yaşatan insanlar ve bağlamlarla birlikte değiştiği ve dönüştüğü söylenebilir (Basat, 2013, ss. 61-62). 2004'te Japonya'da yayımlanan Yamato Deklarasyonu'nda, somut olmayan kültürel mirası korumanın önemi ve bir yere ve nesneye bağlı olmayan sayısız somut olmayan kültürel miras örneğinden hareketle, kültürel mirasın; süreklilik, karşılıklı fayda ve pekiştirilme özelliklerinden hareketle bütüncül olarak korunmaları gerektiği belirtilmiştir (UNESCO, 2004).

Küreselleşme, kültürel emperyalizm ve turistikleşme gibi etkenler kültürel mirasın yok olma tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Talas ve Kaya'ya göre (2007, s. 152), küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı sorunlar; ulusal kimlik krizi, tüketim odaklı toplum modelleri, medya ve kültür emperyalizmine katkı şeklinde özetlenmektedir. Küreselleşme kesin olarak ulusal kültürlerin parçalanması veya yok olması demek değildir (Gray, 1999, ss. 81-87) ancak küreselleşmenin karşısında kültürel mirasın ender, ilginç ve ulusal bir durum olmaktan çıkarıp, bölgesel farklılıklar gösterebilen gündelik yaşamın ve yapıları çevrelerin her noktasında bulunan ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan kültürel değerler olarak görmek gerekir (Basat, 2013, s. 70).

Ülkeler, kültürel miras kapsamındaki değerleri korumak, değerlendirmek, çağdaş yaşamla bütünleştirmek için bir

dizi önlem almakta, yasal, yönetsel ve finansal modeller oluşturmaktadır (Madran, 2014, s.73). Kültürel mirasın korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi (COE), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi uluslararası kuruluşlarca tüzük, tavsiye kararı ve niyet niteliğinde belgeler üretilmiştir. Kültürel miras nesnelere belgelenmesi, korunması ve kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi bu belgelerce vurgulanmıştır (Özgönül, 2014, s. 35). Bu belgeler kültürel miras kapsamındaki değerlerin korunması ve geliştirilmesi açısından önemli ve belirleyicidir. Bilindiği üzere gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli gelir kaynaklarını el sanatı, vb. ürünler oluşturmaktadır. UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listeleri incelendiğinde bu gerçek açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler, temsili ve acil koruma listelerine kültür turizmi açısından önemli olabilecek unsurlarını (el sanatları, festival, şenlik ve kutlama) kaydettirmişlerdir. Dolaylı olarak bu listeler, gelenek kültürünün kültürel, ekonomik boyutunu ortaya koymaktadır (Özdemir, 2018, s.15). Bununla birlikte coğrafi işaret kavramı Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)'nün de gündeminde olmuştur. WIPO'nun gelenek kültürüne yaklaşımı kültürel ekonomik ve gerçekçi bir nitelik taşımaktadır. WIPO perspektifinde "geleneksel bilgi, kültürel ifadeler/ folklor ve genetik kaynaklar" bütüncül bir şekilde değerlendirilmektedir. WIPO'nun coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı gibi yaklaşım ve uygulamalarıyla UNESCO'nun yaşayan kültürel miras ve kültürel ifadelerin çeşitliliği ile ilgili sözleşmelerinin yanında, gastronomi ile el sanatları ve halk sanatı alanlarındaki yaratıcı kent yaklaşımlarının da desteklenmesi sağlanmaktadır (Özdemir, 2018, ss.1- 28).



Coğrafi İşaret Kavramı

Coğrafyanın özelliğini yansıtan tarım, sanayi ve el sanatları ürünlerinin de diğer kültürel ve doğal miras unsurları gibi korunması gerekir. Tarım, maden ve el sanatı ürünlerinin aynı kapsamda koruma altına alınması ve belgelenmesi amacıyla uluslararası düzeyde TRIPS (Ticarette Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması, 1995) antlaşması; ulusal düzeyde ise, 1995 yılında 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) yürürlüğe girmiştir. 555 sayılı KHK madde 1'e göre coğrafi işaret, "belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işarettir" (Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1995).

Türkiye'de geleneksel ürünler Türk Patent Enstitüsü tarafından tescil edilerek koruma altına alınmaktadır. KHK'nın oluşturulmasında büyük ölçüde AB'nin 510/2006 Sayılı Konsey Tüzüğü'nden faydalanılmış ve düzenlemelerde bu tüzüğe uyum sağlanmıştır. 2006'da 510/2006 sayılı yönetmelik ile 2081/92 numaralı yönetmelik değiştirilmiş, güncellenen yönetmelik kapsamına tarım ürünleri, gıda maddeleri, şaraplar ve el sanatları ürünleri kapsama alınmıştır (Serra, 2007, s. 11). Türkiye'nin doğal ve kültürel miras çeşitliliği, Coğrafi İşaret (Cİ) kapsamına alınabilecek ürünlerin de çeşitli olmasını sağlamaktadır (Doğan, 2015, s. 64). Cİ sadece ürünü değil aynı zamanda ürün ortaklarının haklarını da korumaktadır. Devletler kendi ekonomik çıkarlarını güvenli koruma adına *suigeneris*¹ sistemini benimsemeye övgüdürlükler (O'Connor, 2004, s. 363).

Cİ'ler el sanatları ürünlerinin korunmasına ve belli bir standartta üretilmesine, diğer bölgelerde üretilen ürünlerle karışmasının önlenmesine, yurt içinde ve yurt dışında ürünlerin tanınmasına olanak sağlamaktadır. Geleneksel ürünleri korumak ve kullanım haklarını belgelemek için Cİ tescili önemlidir. Cİ, 'coğrafi bölgesel alanı' ve 'ürünün ticari bir üne kavuşmasını' ifade eder. Cİ yerel toplulukların katma değeri yüksek ürünlerini değerlendirme, sahteciliğe karşı koruma sağlama, tipik ürünlerin pazarlamasını iyileştirme, yerelde üretime bağlı istihdamı artırma, ekolojik turizmin gelişmesini destekleme, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sürdürülebilirliğini sağlama bağlamlarında ekonomiyi desteklemeyi hedeflemektedir. Ekolojik açıdan coğrafi işaretin doğayı koruma ve bölgenin itibarını artırma özelliği sıkça vurgu-

lanmaktadır. Örneğin, Hindistan'da coğrafi işaretli iki ürün sandal ağacı yağı ve sandal ağacı sabunu üretiminin geleneksel yöntemlerle sürdürülmesi sağlanarak ekolojik dengenin koruma altına alındığı bilinmektedir (Garcia, Marie-Vivien, Kushalappa, Chengappa ve Nanaya, 2007, ss. 207-208). Bununla birlikte Cİ'in sosyo-kültürel açıdan üreticiler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini sağlayarak bölgesel dinamikleri artırdığı, yerel bilgiyi koruduğu ve üreticilere yasal kesinlik sağladığı söylenebilir (Rangnekar, 2004, s. 20).

2020 itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 400 ürün için Cİ tescili alınmıştır. Cİ yoluyla koruma sağlanan ürünlere yönelik yapılan sınıflandırmada geleneksel el sanatları ürünleri dağılımı aşağıda açıklanmıştır:

- Halılar ve kilimler (31) % 6.4
- Dokumalar (26) % 5.4
- Halı, kilim ve dokuma dışında kalan el sanatı ürünleri (29) % 6

Bu ürünler Cİ'li ürünler arasında %17.8'lik bir paya sahiptir. El sanatları ürünleri için ilk coğrafi işaret tescil başvurusu Sümer Halı A.Ş. tarafından 1996'da 24 adet ürün (halı ve kilim) için yapılmıştır. İlerleyen yıllarda Uşak Halısı, Bayat Türkmen kilimi ile Obruk (Arısama) halısı ve Akçadağ halısına da coğrafi işaret tescili alınmıştır. Ayrıca Eskişehir Lüle taşı, Erzurum Oltu taşı, Çubuk Agat taşı gibi madenler el sanatlarında kullanılan Cİ tescili almış hammaddelerdir. Öte yandan Cİ almış Bursa İpeği de lifle bağlı el sanatları açısından önemli bir hammaddedir.

Bu çalışmada, Cİ tescil belgesi alan veya başvuru aşamasında olan el sanatları, Arlı'nın (1990, s.10) yaptığı el sanatları sınıflandırmasına göre gruplandırılmıştır. El sanatları sınıflandırması, hammaddelerine göre yapılmış olup lif, ağaç, taş, toprak, maden, deri ve hayvansal atıkları işleyen ve ince dallar, saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatları olarak yedi grupta incelenmiştir.

Cİ'lerin el sanatları açısından önemli üç işlevi bulunmaktadır: geleneksel bilgileri ve kültürel değerleri korumak, yerel üretimi ve kırsal kalkınmayı desteklemek ve turizme katkı sağlamak. El sanatı ürünlerinin Cİ tescili alması, ürünün kalitesi ve yöresel özelliklerinin devamlılığı açısından önemlidir. O yörede üretilen aynı veya benzer el sanatı ürünlerinin coğrafi konum, hammadde ve insan faktörü (usta) gibi nedenlerle standardizasyonu

1 Suigeneris, kendine özgü coğrafi özelliklerin ürüne yansıtılmasını ifade eder (Leskien ve Flitner, 2017).



zordur. Ancak Cİ yoluyla belgelenen ürünleri belirli bir standarda getirmek ve bu standardı sürdürmek mümkün olabilir (Yanar, 2012, s. 27). El sanatları, devletlerin ekonomik büyümesinde rol oynamaktadır. El sanatlarının çoğu geleneksel materyaller, geleneksel bilgi ve yerel becerilere dayanır. Geleneksel bilgi, sanatsal ve bilimsel çalışmaları, uygulamaları, tasarım ve işaretleri, adları ve sembolleri kapsamaktadır. Geleneksel bilginin yozlaşmasını engellemek adına da Cİ kullanılmaktadır (Singhal, 2008, s.733). Buna rağmen Cİ tescilli ürünlerin aşırı ticarileşme, tek tipleşme, turistikleşme, yerel değerlerden uzaklaşma, sadece nostalji nesnesine dönüşme, kültürel erozyona uğrama gibi risklerle karşı karşıya olduğu da bilinmektedir.

Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülmesinde Müze ve Coğrafi İşaret

Cİ'nin planlanmasında kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesine ilişkin sözleşme, tüzük, tavsiye kararı ve niyet niteliğindeki belgelerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu belgelerin bazılarında "geleneksel miras" "coğrafi konum", "kültürel doku", "kültürel önem/ değerlilik" (ICOMOS Yöresel Mimari Miras Tüzüğü, 1999; Avustralya ICOMOS Burra Tüzüğü, 1999) kavramları dikkat çekmektedir. Ayrıca bu belgelerde koruma ilkelerine bakıldığında, geleneksel mirasın yalnız somut biçimler, kütleler, strüktürler ve mekânlardan oluşmadığı, bunların kullanış ve algılanış biçimlerini, gelenekleri ve onlara bağlı somut olmayan ilişkileri de kapsadığı görülmektedir.

Türkiye 1970'den bu yana kültürel miras yönetimi konusundaki uluslararası gelişmeleri izlemektedir. Kültürel miras yönetimi; tanımlama, açıklama-yorum, muhafaza, koruma ve tanıtmayı ifade etmektedir. Bu noktada halkı kültürel miras konusunda bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır (Messenger ve Smith, 2010, s. 45; Dinç 2003, s. 66). Halkın bu konuda farkındalığını arttırabilecek politikalarda önceliklerden biri "çağdaş müzecilik" yaklaşımlarının benimsenmesidir.

Disiplinlerarası müzecilik araştırmaları, ulusal müzelerin kurulması ve koleksiyonlarının toplanması arasında yakın bir ilişki olduğunu ve ulus inşası süreçlerinde müzelerin, kültürel mirasın yönetiminde önemli işlevler üstlendiklerini göstermektedir (McLean, 2008, s. 284; Knell, 2011, s. 5; Bouquet, 2012:120; Mairesse ve Desvallees, 2010, s.17). Günümüz müzeleri koleksiyoner, küratör, tasarımcı ve eğitimcilerin, izleyicilerle örtük ve açık diyalog içinde

buldukları dinamik ve sosyal kurumlardır. Delgado (2009, s. 6), çağdaş müzenin toplumun değerlerini ve kimliğini pekiştirdiğini, kültürler ve kişiler arası etkileşimle mirasın sürdürülebilirliğini sağladığını vurgulamaktadır. Çağdaş müzecilik anlayışında, bireyin, pasif olduğu bir müze ziyareti gerçekleştirmesinden çok, eğlenmeyi ve öğrenmeyi merkeze alan, etkileşime açık bir müze tecrübesi yaşamaya amaçlanmaktadır (Locker, 2010, s. 50).

Müze, kültürel miras yönetiminde akademik gelişmelere katkı yapması ve yerel halklara sosyal ve ekonomik getiriler sağlaması bakımından önemli bir kurum ve kültürün sürdürülebilirliğine ilişkin deneme ve araştırmaların gerçekleştirilebileceği bir enstitüdür (Hollanda Müzeler Birliği,20119. Dolayısıyla Cİ kavramını kültürel miras bağlamında ele alarak; bu ürünlerin toplanması, korunması, onarılması, sergilenmesi ve tanıtılması çağdaş müzenin işlevlerinden biridir. Cİ'in müzelerde ele alınmasına ilişkin çok sayıda örnek vardır. Avrupa, Hindistan ve Uzak Doğu müzelerinde Cİ tescilli hammaddesi çeşitlilik gösteren el sanatları ürünleri ve gıda maddeleri geleneksel ve çağdaş müzecilik yaklaşımlarıyla sergilenmektedir. Örneğin, Yunanistan'da Benaki Müzesi, geleneksel Yunan Lemnos mutfağını ve Yunan zeytinyağını konu alan gastronomi günleri düzenlemektedir. Singhal (2008:737), Hindistan'da kayıt altına alınan Cİ'li ürünler arasında Mysore İpek, Pochampally İkat, Chanderi Sarees Kancheepuram İpek ve Kullu Şal gibi tekstillerin yer aldığını, el sanatı ürünlerinden ise Aranmula metal aynaları, Channapatna oyuncakları ve bebeklerin olduğunu bildirmektedir. Jaipur Albert Hall Müzesi, Cİ tescilli Jaipur mavi çömleği için ayrı bir sergi galerisi tasarlamıştır (Mir ve Ain, 2010, s.224). Çin'in Yangzhou kentinin sembolü olmuş bir Cİ tescilli ürün olan lake sanatı da Yangzhou Sanat ve Zanaat Müzesi'nde yer bulmuştur. Müze, geleneksel lake sanatının yaşatılması için sanatçılarla halkı buluşturmaktadır. İtalya'da ise, Cİ tescilli parmesan peynirinin tarihini, türlerini, yapım tekniklerini ve sosyokültürel hayatı nasıl etkilediğini anlatmak amacıyla kurulmuş bir Parmesan (Parmigiano-Reggiano) Müzesi bulunmaktadır ve tescilli bir ürün için kurulmuş sayılı müzelerden biridir. Endonezya'da da pek çok miras köyü ve açık hava müzesinde geleneksel el sanatlarına vurgu yapılmaktadır.

Türkiye'de müze sayısı 2019 başında % 4,3 artarak 409'a ulaşmıştır. Ersoy (2016, s. 44) *Türk Müzeciliğinde Mevcut Durum Analizi Raporu*'nda Türkiye'deki müzelerin öncelikli hedef kitesinin çocuklar (% 54) ve gençler (% 40) olduğunu ancak hedeflenen ziyaretçi ilgi ve çeşitliliği-



nin sağlanmadığını saptamıştır. Oysa müzelerin felsefe ve işlevlerinin yakın ve uzak çevreleriyle etkili ve sürdürülebilir ilişkiler kurma düzeylerinin artışıyla açıklanan yeni müze bilim yaklaşımı “müze-toplum” çalışmalarını çağdaş müzeciliğin önceliği olarak kabul eder (Kreps, 2009, s. 194; Karadeniz, 2018, s. 41).

Çalışma kapsamında, Türkiye’deki Cİ tescil belgesi alan ürünlerden hareketle müzelerle Cİ kavramına ilişkin görüşmeler gerçekleştirilmiş ve müzelerin Cİ’li ürüne ilişkin farkındalık düzeyleri, ürün bilgisi, sergileme vurgusu ve eğitim çalışmaları doğrultusunda belirlenmiştir. Cİ kavramının farkında olan ve bu temadan hareketle etkinlik ve tanıtımlarını sürdüren müzelerin sayısı artmaktadır. Bu müzelerin temel amaçları çağdaş müzecilik yaklaşımları doğrultusunda nesneyi dondurarak korumaya ve sadece sergilemeye dayalı müzecilik uygulamalarından çok; nesnenin bağlamını koruyarak, atıllığını ve asimilasyonunu engellemek, nesneyi müzede tanıtmak, toplum katılımıyla sürdürülebilirliğini sağlamak ve müze eğitimi uygulamalarıyla nesneyi öğretmek, aktarmak ve yaşatmaktır. Türkiye müzeleri arasında Cİ farkındalığı en yüksek olan müzelerin “zeytinyağı, halı (etnografya) ve oyuncak” temalı koleksiyonlara sahip müzeler olduğu saptanmıştır. Kuzey Ege Bölgesi zeytinyağlarının Cİ sahibi olduğunu bilen ve bu bilinçle müzecilik çalışmaları hazırladıklarını ifade eden Oleatrium Zeytin ve Zeytin Yağı Tarihi Müzesi (Aydın), Adatepe Zeytin Yağı Müzesi (Çanakkale) ve Köstem Zeytinyağı Müzesi (Alaçatı, İzmir) tarihi fabrika ya da sabunhane, vb. alanlar restore edilerek kurulmuştur. Bu müzelerde, kuru baskı tarzında zeytinyağı ve zeytinyağı sabunu üretimine devam edilmekte; bölge köylerinden toplanmış zeytin, zeytinyağı ve sabun üretimine ilişkin çeşitli araç-gereç ve aksesuarlar (zeytinyağı presleri, zeytin toplama aletleri, taşıma ve saklama kapları, folklorik nesnelere, vb.) sergilenmekte ve zeytin ve zeytinyağına bağlı kültürel değişim araştırılmaktadır. Gaziantep Hamam Müzesi’nde ve Beypazarı’ndaki Türk Hamam Müzesi’nde, zeytinyağından üretilen sabunlar hamam kültüründeki yerlerine ilişkin yorumlarla sergilenmektedir. Ayrıca bu müzelerde halkın müzecilik çalışmalarına katılımı da çeşitli eğitim ve tanıtım etkinlikleriyle sağlanmaktadır.

Yerel bir kültür ürünü olarak “Soğanlı Bebeği” oyuncak müzeleri tarafından sergilerde ve eğitim etkinliklerinde kullanılan Cİ’li ürünlerden biridir (Sakin, 2010, s.189). Soğanlı köyünün geçim kaynağı olan bebekler, Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, İstanbul Oyuncak Müzesi,

Antalya Oyuncak Müzesi, Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi, Antalya Kepez Belediyesi Oyuncak Müzesi, Osman Gazi Üniversitesi bünyesindeki Oyuncak Müzesi, Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi ile Denizli Balcı Evi Konağı Folklorik Bebek Müzesi koleksiyonlarında yer almaktadır. Soğanlı bebekleri folklorik kültürün, geleneksel giyimkuşam kültürünün ve yerel yaşam özelliklerinin temsilcisi olarak Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi ve Antalya Oyuncak Müzesi’nde müze eğitimi etkinlikleri kapsamında alınmıştır. İstanbul Halı Müzesi, Ankara Vakıf Eserleri Müzesi ve Ankara Etnografya Müzesi ise koleksiyonlarındaki Kars, Kula, Milas, Sivas, Uşak, Yağcıbedir, Çanakkale ve Isparta halılarının Cİ’li kültür ürünleri olduğu bilinciyle sergileme, tanıtım ve eğitim çalışmalarına yer vermektedir. İstanbul Halı Müzesi’nde halının tarihçesi, halı motifleri ve çeşitliliği konulu rehberli turlar ve eğitimler düzenlenmekte, halı kültürü dijital müze uygulamalarıyla (oyun, dijital tablo, vb.) desteklenerek sunulmaktadır. Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde ise halı kültürü dokuma teknikleri, coğrafi özellikler bağlamında müze eğitimi yöntem ve teknikleri kullanılarak ele alınmaktadır.

Hammaddesi toprak olan Cİ’li ürünler arasında yer alan çini, Türkiye’deki çok sayıda etnografya müzesinde önemli örnekleriyle sergilenmektedir. Çini, İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi ve Ankara Etnografya Müzesi’nde çağdaş müzecilik yaklaşımları doğrultusunda sergilenmekte ve Etnografya Müzesi’nde sanal seramik atölyesinde ziyaretçilerin doğrudan katılımıyla teknoloji uygulaması biçiminde ele alınmaktadır. Bu uygulama müze eğitiminde etkili biçimde kullanılmakta ve çini ve seramik sanatına ilgiyi artırmaktadır. Ancak çininin Cİ tescilli bir ürün olduğu bu müzelerde vurgulanmamaktadır. Bununla birlikte Cİ tescilli el sanatları arasında yer alan Hatay ipeği, sedef işçiliği, Bartın işi tel kırma, Gaziantep ve Erzincan işi bakır eserleri, Trabzon kazaziyesi ve burması ile İzmir Görece nazar boncuğu gibi el sanatları Türkiye genelindeki etnografya müzelerinde yoğun olarak Cİ tesciline ilişkin vurgu yapılmadan sergilenmektedir. Ankara’nın tescilli Cİ’li ürünlerinin sayısı 12’dir (Tablo 1). Bu ürünlerden sadece ikisi el sanatı ürünüdür. Bunlar Nallıhan iğne oyası ve Nallıhan örtmesidir. Ankara Tiftiği ise başvuru aşamasındadır.

Coğrafi İşaretli El Sanatı Ürünlerinin Eğitim Programlarında Kullanımı Üzerine

Türk eğitim sistemi, yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Strateji

Tablo 1. Ankara'nın Tescilli Cİ Ürünleri

Ürün Adı	Tescil Yılı	Ürün Grubu
Kalecik Karası üzümü	2007	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar
Çubuk turşusu	2008	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar
Beypazarı kurusu	2013	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar
Ankara döneri	2017	Yemekler ve Çorbalar
Ankara simidi	2017	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar
Ankara tava	2017	Yemekler ve Çorbalar
Çubuk Agat taşı	2017	Diğer ürünler
Kızılcahamam bazlaması	2018	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar
Nallıhan iğne oyası	2018	Dokumalar
Nallıhan örtmesi	2018	Dokumalar
Ankara Erkeç pastırması	2019	İşlenmiş ve İşlenmemiş Et Ürünleri
Gölbaşı Sevgi çiçeği	2019	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2018.

Geliştirme Başkanlığı, 2017). Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiştir. TYÇ sekiz anahtar yetkinlik belirlemektedir: Anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma – girişimcilik ve kültürel farkındalık ve ifade (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Kitapçığı, 2015).

İlkokul ve Ortaokul Programlarında Coğrafi İşaret

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren coğrafi işaretler kültürel farkındalığın, coğrafya bilgisinin, turizm ve kalkınmanın ve yerli üretimin önemine dikkat çekmek amacıyla ilkök ve ortaokul programlarında aktif biçimde kullanılmalıdır. İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı coğrafi işaret kavramını çalışmak için uygun içeriğe sahiptir. Program üç öğrenme alanına ayrılmıştır: Görsel iletişim ve biçimlendirme, kültürel miras ve sanat eleştirisi ve estetik. Özellikle kültürel miras öğrenme alanında coğrafi işaret konusuna yer verilebilir. Coğrafi işaret kavramını incelemek üzere ders programında kullanılabilecek sınıflar, ilgili kazanımlar ve açıklamalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Coğrafi işaret kavramını incelemek üzere Hayat Bilgisi ders programında kullanılabilecek sınıflar, ilgili kazanımlar ve açıklamalar Tablo 3'te sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler ders programında birey ve toplum, kültür ve miras, insanlar-yerler-çevreler ve küresel bağlantılar başlıklı öğrenme alanları yer almaktadır. Coğrafi işaret kavramı dersteki tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Sosyal Bilgiler ders programında kullanılabilecek sınıflar, ilgili kazanımlar ve açıklamalar Tablo 4'te sunulmuştur.

İlköğretim düzeyinde seçmeli bir ders olarak programa eklenen Şehrimiz dersi öğrencilere şehirle ilgili teorik bilgilerin yanında yaşantısal temel beceriler kazandırmayı da amaçlamaktadır. Dersin bir diğer amacı da öğrencilerin bu bilgi ve değerleri bir yaşam biçimi ve kültür hâline getirmelerini sağlamaktır. Şehrimiz dersinde öğrencinin insan, şehir, kültür ve uygarlık arasındaki ilişkiyi kavrayarak kendi yaşadığı şehri olanak ve zenginlikleri gibi diğer özelliklerinin yanı sıra mekân ve zaman ilişkisi bağlamında da keşfetmesi ve tanınması; yaşadığı şehrin somut ve somut olmayan kültürel değerlerini tanınması; tarih içerisinde şehrin değişim, dönüşüm ve sürekliliğini algılayıp kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasını fark etmesi; birlikte yaşama kültürü edinerek kültürel etkinliklere katılması ve sonunda geçmişle gelecek arasında gerçeklik bilinci kazanması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla coğrafi işaret kavramı Ankara ili özelinde “şehirlerin hikâyesi, şehirde yaşam, şehrimi tanıyorum, şehrim çalışıyor ve şehirde ben” öğrenme alanları çerçevesinde bu ders kapsamında etkin biçimde yer alabilecektir.



Tablo 2. Görsel Sanatlar Dersinde Coğrafi İşaretli Ürünler ile İlgili Uygulanacak Programa İlişkin Kazanımlar ve Açıklamaları

Sınıf	Kültürel Mirasa İlişkin Ders Kazanımı	Açıklama	Öneriler
1. Sınıf Görsel Sanatlar	Sanatın, kültürün bir parçası olduğunu fark eder.	Farklı sanat örneklerinden hareketle, sanatın bir milleti, toplumu veya medeniyeti oluşturan yerel ve evrensel değerler içeren kültür ürünleri olduğu üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri ve kültürel önemlerine değinilir.
	Müze, sanat galerisi, sanatçı atölyesi, ören yeri, vb. ile ilgili izlenimlerini söyler.	Gerçekleştirilecek müze, ören yeri, sanatçı atölyesi ziyareti veya müze, ören yeri ile ilgili video, film, belgesel, sanal tur izletimi sonrası veya müze, ören yeri, sanatçı atölyesi ile ilgili görseller gösterildikten sonra düşüncelerini söylemeleri istenir.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
2. Sınıf Görsel Sanatlar	Sanat eserlerindeki farklı kültürlere ait motifleri inceler.	Özellikle sembolik anlamlar taşıyan yerel ve evrensel motifler üzerinde durulur.	Farklı ülkelerin coğrafi işaretli ürünlerinden örnekler verilir.
	Geleneksel Türk sanatlarından örnekler verir.	Geleneksel Türk sanatları üzerinde durulur. Ebru, minyatür, çini, vb. örnekler gösterilir. Aralarındaki farklar açıklanır. Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri ve kültürel önemlerine değinilir.
	Müze, sanat galerisi, sanat atölyesi, ören yeri vb. mekânların sanat açısından önemini ifade eder.		Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
3. Sınıf Görsel Sanatlar	Kendi kültürüne ve diğer kültürlere ait sanat eserlerini karşılaştırır.	Müze, sanat galerisi, sanatçı atölyesi, ören yeri, vb. yerlere planlı ve programlı ziyaretler yapılır. Bu imkânların bulunmadığı yerlerde tıpkıbasımlardan, belgesellerden, vb. öğretim materyallerinden yararlanır.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri ve kültürel önemlerine değinilir.
4. Sınıf Görsel Sanatlar	Sanatçı ve zanaatkârın rollerini söyler.		Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına değinilir.
	Farklı kültürlerde yapılmış sanat eserlerinin genel özelliklerini karşılaştırır.	Türk kültürü başta olmak üzere Avrupa, Asya, Afrika, vb. gibi en az iki kültüre ait sanat eserlerinin form, konu, malzeme, teknik özellikleri, vb. bakımından karşılaştırılması sağlanır.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
	Müzedeki farklı kültürlere ait sanat eserlerindeki ortak özellikleri söyler.	Müze, sanat galerisi, sanatçı atölyesi, ören yeri, vb. yerlere planlı ziyaretler yapılır. Bu imkânların bulunmadığı yerlerde tıpkıbasımlardan, belgesellerden, vb. yararlanır. Arslan, boğa, kartal, hayat ağacı motifi gibi örnekler üzerinde durulabilir.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Görsel sanat alanındaki meslekleri söyler.	Fotoğraf sanatçısı, heykeltıraş, ressam, mimar, illüstratör, tasarımcı, küratör, restoratör, nakkaş, hattat gibi meslekler üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin zanaatçılarına değinilir; yaşayan insan hazineleri konusu vurgulanır.
5. Sınıf Görsel Sanatlar	Yerel kültüre ait motifleri açıklar.	Mimari, resim, halı, kilim, takı, çini, yazma eserleri, tuğra vb. eserler üzerindeki sembolik anlamlar taşıyan motifler üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.

Tablo 2 devam

	Farklı kültürlerin sanatı ve sanatçıları arasındaki benzerlik ve farklılıkları açıklar.	Türk kültürü başta olmak üzere Avrupa, Asya, Afrika, vb. kültürlerine ait sanatçı ve eserlerinden örnekler incelenir.	Farklı ülkelerin coğrafi işaretli ürünlerine örnekler verilir.
	Müzeler ile Görsel Sanatları ilişkilendirir.	Müze, müze türleri ve müzelerin kültürel mirasa katkıları üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
6. Sınıf Görsel Sanatlar	Etnografya müzelerindeki ürünler aracılığıyla geleneksel sanat örneklerini inceler.	Etnografya müzesinin bulunmadığı yerlerde tıpkıbasımlardan, belgesellerden, sanal müzelerden, vb. yararlanır.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Bir sanatçının eserlerinde seçtiği konuyu, kullandığı malzeme ve tekniği açıklar.	Bir eserin hangi tekniklerle yapılmış olabileceği üzerinde durularak eserin özellikleri anlaşılmasına çalışılır.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin zanaatçılarına değinilir; yaşayan insan hazineleri konusu vurgulanır.
	Toplumda geleneksel sanatların rolünü açıklar.	Geleneksel sanatlar konusunda farkındalık oluşturulur. Geleneksel sanatlara sahip çıkmanın bir sorumluluk olduğu üzerinde durulur. Bu anlayışın yerel ve özgün olan kültürü korumaya dönük bir çaba olarak görülmesi sağlanır. Evrensel anlamda sanat ve tasarım dünyasına bir zenginlik kattığı anlatılır.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin zanaatçılarına değinilir; yaşayan insan hazineleri konusu vurgulanır.
7. Sınıf Görsel Sanatlar	Sanat, tarih ve kültürün birbirini nasıl etkilediğini analiz eder.		Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
	Sanat eserlerindeki üslupları açıklar.	Özgün sanat eserleri ile tasarımlar üzerinde sanatçıların kullandıkları fırça darbeleri, renkleri, bilgi objeleri, konu seçimleri ve biçimlerinin sanatçının üslubunu oluşturduğu üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
	Sanatçıların topluma sağladığı katkıları açıklar.	Sanatçıların kültürel, sosyal, ekonomik, eğitsel değer, vb. açılardan topluma yaptığı katkılar tartışılır.	Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.
8. Sınıf Görsel Sanatlar	Sanat eserinin sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden nasıl etkilendiğini açıklar.		Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.
	Sanatçıların toplumda üstlendiği rolleri yorumlar. Özel gereksinimli bireyler konusunda farkındalık oluşturmak için hazırlanmış kamu spotları izletilebilir.	Dönem, üslup ve kullanılan malzemelere göre sanat eserlerinin özelliklerini karşılaştırır.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçılarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
	Müzelerdeki eserlerin korunmasının önemini açıklar.	Tarihi yapılar ile müzelerdeki eserlerin öncelikle bir milletin, sonra tüm insanlığın ortak malı olduğu üzerinde durulur. Sanatın “evrensel bir dil” olma özelliğinin buradan geldiği açıklanır.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.

Kaynak: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı, 2018.



Tablo 3. Hayat Bilgisi Dersinde Coğrafi İşaretli Ürünler ile İlgili Uygulanacak Programa İlişkin Kazanımlar ve Açıklamaları

Sınıf	Ders Kazanımı	Açıklama	Öneriler
3. Sınıf Hayat Bilgisi	Yakın çevresinde yer alan tarihi, doğal ve turistik yerlerin özelliklerini tanıtır.	Yakın çevresinde bulunan cami, çeşme, han, hamam, müze, kale, tarihi çarşılar, köprüler, milli parklar, vb. yerler hakkında araştırma yaptırılarak sınıfta arkadaşlarıyla paylaşması sağlanır.	İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2018.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi İşaretli Ürünler ile İlgili Uygulanacak Programa İlişkin Kazanımlar ve Açıklamaları

Sınıf	Ders Kazanımı	Açıklama	Öneriler
4. Sınıf Sosyal Bilgiler	Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihi bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.	İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
	Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.	Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.	Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçalarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
	Farklı kültürlere saygı gösterir.		Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin özellikleri, tarihçeleri, kültürel önemleri ve zanaatçalarına; aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilir.
5. Sınıf Sosyal Bilgiler	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.		İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.		İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıtır.		Coğrafi işaretli ürünler arasında yer alan el sanatları ürünlerinin zanaatçalarına değinilir; yaşayan insan hazineleri konusu vurgulanır.
	Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.	Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.	Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018.

Ortaokul programındaki Coğrafya dersi, kültürün coğrafi bağlamda yayılması, etkileşimi, benzerlikleri ve farklılıkları üzerine odaklanan üniteleriyle ve coğrafi işaret kavramı özelinde turizm, sanayi ve kalkınma ile ilişkili konularıyla bu kavramın işlenmesi için uygundur. Bu dersteki birçok ünite de coğrafi işaretli ürünlerin kültürden nasıl beslendiği ve kültür üzerindeki etkileri tartışılabilir. Coğrafya ders programında kullanılacak sınıflar, ilgili kazanımlar ve açıklamalar Tablo 5'te sunulmuştur.

9, 10, 11 ve 12. sınıflarda yer alan kültürel miras içerikli ünitelerde coğrafi işaret ele alınabilir. Ortaokul Görsel Sanatlar ders programında kullanılacak sınıflar, ilgili kazanımlar ve açıklamalar Tablo 6'da sunulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Coğrafi pazarlama, tüketicilerin giderek mobil olduğu günümüzde, bu hareketliliği ifade edebilecek ve analizlerle etkin kararlar vererek pazarlama çalışmalarını başla-

tacak yeni bir araçtır (Gürder, 2011, s.19). Bu kapsamda ele alınan “yer olarak ürün”, belirli bir coğrafi bölge, şehir veya ülkenin tanıtımı ve bilinirliğinin artırılması, geliştirilmesi, hakkında olumlu tutum ve davranışların oluşturulması ya da korunmasına yönelik faaliyetler bütünüdür (Kavak, Eryiğit ve Tektaş, 2016, s. 28). Yerel ürünler, üretildikleri bölgenin özelliğini yansıtır ve “özgün” ya da “farklı” oldukları için tercih edilirler. Yerel ürünlerin bu özelliği Cİ’li ürünlerin önemi artırır. Cİ’li ürün geleneksel bilgiyi kullanır ve özgün, yöreye özgü üretim tekniklerini içerir. Böylece geleneksel bilginin kuşaklararası aktarımına ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayarak ürünün tanınırlığını artırır. Geleneksel ürünün üretiminin devamı kültürün devamını da sağlayabilmektedir. Bu konuda Özdemir’in (2012, s. 5)’in saptaması çarpıcıdır: Geleceği öncelikle enerji ve mikro\ nano teknoloji ile doğa\çevre ve kültürün belirleyeceğini, bu alanları bir arada değerlendiren ülkelerin geleceğin

Tablo 5. Coğrafya Dersinde Coğrafi İşaretli Ürünler ile İlgili Uygulanacak Programa İlişkin Kazanımlar ve Açıklamaları

Sınıf	Ders Kazanımı	Açıklama	Öneriler
11. Sınıf Coğrafya Dersi	Türk kültürünün yayılış alanlarını bölgesel özellikler açısından analiz eder.	Türk kültürünü temsil eden başlıca maddi ve manevi unsurlara örnekler üzerinden yer verilir.	Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.
	Ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü açıklar.		Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.
12. Sınıf Coğrafya Dersi	Bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünü sosyal ve kültürel hayata etkileri açısından analiz eder.	Tarım, sanayi, hizmet gibi ekonomik faaliyetlerin, sosyal ve kültürel hayata olan etkilerine yer verilir.	Coğrafi işaretli ürünlerin kültürel ve ekonomik kalkınmaya katkıları konusuna değinilir.
	Türkiye’deki bölgesel kalkınma projelerini ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri açısından değerlendirir.	Kalkınma projelerinin gerekçeleri üzerinde durulur.	İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
	Türkiye’deki doğal ve kültürel sembollerin mekânla ilişkisini açıklar.	Türkiye’nin dünya miras listesinde yer alan doğal varlıklar ile şehirleri sembolize eden doğal ve kültürel değerlere yer verilir.	İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
		Coğrafi işaret kavramı ve Türkiye’deki örneklerine yer verilir.	İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.

Kaynak: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Coğrafya Dersi Öğretim Programı, 2018.

lider ülkeleri olacağını ifade eder (Özdemir, 2012, s. 5). Özdemir (2018, s. 7), özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren belirginleşen bilgi teknolojilerine, sanal ve dijital teknolojilere dayalı dördüncü sanayi devrimiyle birlikte geleneksel bilgi ve deneyim belleğine de önem verilmeye başladığını vurgulamaktadır.

Çevrecilik, doğal yaşamın korunması, organik veya doğal beslenme gibi eğilimlerle birlikte gelenek kültürü, dolayısıyla geleneksel bilgi ve deneyim belleği özellikle kentliler tarafından keşfedilmektedir. Gelenek kültürünün özünü oluşturan geleneksel bilgi ve deneyimlerin önemi ve

değeri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreç kültür ekonomisinin gelişmesiyle sonuçlanmaktadır. Geleneksel bilgi ile kültür ekonomisi arasında güçlü bağlar mevcuttur. Kültür ekonomisinin temeli geleneksel bilgiye dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle kültür ekonomisi, geleneksel bilgi belleğinden beslenilerek yaratılan değerlerden (kültürel ürün ve hizmet) oluşmaktadır (Özdemir, 2018, s. 9). Kültürel ekonomik gelişmeyi sağlama sürecinde Cİ'li ürünler belirli standartlar gözetilerek turistikleşmeye uğramadan üretilerek tanıtılmalı ve etik kurallar çerçevesinde pazarlanmalıdır. Bu bağlamda Timothy

Tablo 6. Görsel Sanatlar Dersinde Coğrafi İşaretli Ürünler ile İlgili Uygulanacak Programa İlişkin Kazanımlar ve Açıklamaları

Sınıf	Ders Kazanımı	Açıklama	Öneriler
1. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi	Müzelerde İnceleme ve Uygulama I	Türkiye'de ve dünyada müzeciliğin gelişimini açıklar.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Müzelerin ve sanat galerilerinin önemini açıklar.		Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Kültürün geleceğe aktarılmasında sanat eserlerinin değer ve önemini açıklar.	Sanat eserleri ve kültürel değerlerin, bir ülkenin kültürel kimliğinin önemli unsurları olduğu vurgulanır.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
2. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi	Bulunduğu ildeki tarihi yöreleri ve tarihi eserleri tanıır.		İllere göre coğrafi işaretli ürünler araştırılır ve paylaşılır.
	Ülkemizdeki müzeleri tanıır.		Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Müze ve sanat galerileri aracılığı ile farklı kültürleri tanıır.		Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
3. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi	Müzelerin eğitimsel işlevlerini analiz eder.	Müze eğitimin yalnızca müze ziyaretinden ibaret olmadığı vurgulanır.	Coğrafi işaretli ürünlerin müzelerde sergilenmesinin önemine değinilir.
	Müze ve sanat galerilerindeki eserlerden faydalanarak özgün çalışmalar yapar.		Coğrafi işaretli ürünlerle ilişkin müze eğitimi çalışmaları yapılabilir (Örneğin, Soğanlı bebeklerinden yola çıkarak bebek yapımı, vb.).

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı, 2018.

(2012, s.146)'nin yerel kültürler için miras unsurlarının o mirasın sahiplerinin olmaktan çıkarak daha çok dışarıdan gelenlerin emtiasına dönüştüğüne ilişkin vurgusu önemlidir, çünkü yerel halkın değerlerinden uzaklaşarak pazarlanan ve popüler bir meta hâline getirilen Cİ'li ürün toplumsal sorunları da beraberinde getirebilir. Örneğin, el sanatları, kırsal kesimde hem ek gelir elde etme hem de hayvan bakımı, ev işi gibi uğraşlardan arta kalan vakti değerlendirme amacıyla yapıldığından yerel üretimi ve kırsal kalkındırma destekler, dolayısıyla el sanatı ürünlerine Cİ'li ürün niteliği kazandırmak kırsal kalkınma açısından önemlidir. Bu ürünleri ticari bir araca dönüştürmek önüne geçilemez kültürel bozulma ve yozlaşmalara neden olacaktır. Bozulma ve yozlaşmaya dayalı risklerin başında unsurun aşırı ticarileştirilmesi, turistikleştirilmesi, bağlamından koparılması, kültürel mekânların ortadan kaldırılması ya da işlevsizleştirilmesi; yeniden canlandırırken hata yapılması, dondurarak korunması, doğal ve çevresel kaynakların istismarı, kurumlar ve kişilerarası diyalog eksikliği gibi sorunlar yer alır ve kültürel mirasın karanlık yüzü olarak değerlendirilirler (Özünel, 2018, s. 350). Bu bağlam aynı zamanda *fakelore* kavramını da gündeme getirmektedir. Fakelore, Dorson (2007, s. 71)'a göre, gerçek oldukları iddia edilen sahte ve uydurma eserlerin sunulmasını ifade eder. Fakelore görünürde ruhsal ve millî bir ihtiyacı temin eder, yani özellikle bir kriz anında birinin millî kimliğinin olduğunu göstermek ve bu kimlik içerisine gurur aşılacaktır. Fakelore hem somut hem de somut olmayan unsurlara yansımaktadır. Bir yörede giyilen giysi ya da giyimde kullanılan kumaşın özellikleri de fakelore ürünü olabilmektedir. Dolayısıyla fakelore'a bağlı yanlıgıların Cİ'li ürünler için de geçerli olacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Özgünlük, büyük ölçüde kültürel mirasla ve miras alanlarıyla ilgilidir (Andriotis, 2011, s. 1615). Mirasın özgünlüğünü sağlamak ve korumak turistleri kısa ve uzun vadede etkilemekte ve coğrafi pazarlamanın hedefleri arasına gitmektedir (Debary, 2004, s. 132). Coğrafi pazarlama, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları gibi doğrudan somut ve somut olmayan kültürel mirası içeren etik önerileri göz önünde bulundurarak; yerel, ulusal ve uluslararası kalkınmayı gerçekleştirecek yönergelerden oluşmalı ve miras yönetimini farklı toplulukların katılımıyla gerçekleştirmeyi hedeflemelidir. Bu bağlamda 25 Eylül 2015'te yayımlanan Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) doğrultusunda hareket edilebilir. SKH'de kültür

kavramı, "eğitim, sürdürülebilir şehirler, gıda güvenliği, ekonomik büyüme, çevre, sürdürülebilir tüketim ve ürün biçimleri ile barışçıl ve kapsayıcı toplumlar" başlıkları altında ele alınmıştır (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030, 2018). Cİ'li ürünlerin yerel sürdürülebilir kalkınmaya etkisi izlenerek kültürel ekonomiye önemli bir ivme kazandırılabilir. Yerel sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla marka kentler, yaratıcı kentler ve kültür başkentleri gibi projelerde özgünlük ve farklılık kaynağı olarak gelenek kültüründen, dolayısıyla geleneksel bilgi ve deneyim belleğinden de yararlanılmaktadır. Kent kimliğinin ve markasının oluşturulması çalışmalarında gelenek kültürü önemli bir yere sahiptir. Özellikle geleneksel bilginin, dolayısıyla gelenek kültürünün ürünleri tescil ettirilerek kent markaları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan yaşayan kültürel miras da kentsel yaratıcılığın hem ana belleği hem de kaynağı olarak işlev görmektedir (Özdemir ve Özdemir, 2020, s.7; Özdemir, 2018, s. 17). Bu bağlamda kentlerin Cİ'li ürünleri öne çıkararak marka kent olabilme hedeflerini hayata geçirebilecekleri de düşünülmelidir. Cİ'li ürünlerin müzelerde yer alması sürecinin de sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkı sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kent müzeleri ile yerel yönetimler tarafından kurulan farklı türdeki müzelerin kentsel belleğin yaşatılması sürecinde Cİ'li ürünleri toplama, koruma, sergileme ve eğitsel bağlamıyla değerlendirme işlevleri de tekrar vurgulanmalıdır.

Özünel (2017, s. 28), SKH doğrultusunda atılacak adımların somut ve somut olmayan kültürel mirası bağlamından kopartmayı önlemeye yönelik olmasının; uygulamalarda kültürel mirasın korunarak, özünden koparılmadan sunulması, tanıtılması ve pazarlanması için uygun entegrasyonunun ve tarafların katılımına dayalı iş birliğinin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda kültürel miras kapsamındaki özgün ve Cİ tescilli ürünlerin etik ilkeler göz önünde bulundurulması, müzelenmesi, profesyonel ve çağdaş yaklaşımlarla izlenmesi ve eğitim süreçlerine dâhil edilmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel mirasın canlı tutulması ve miras alanlarına canlılık ve dinamizm kazandırmanın önemsenmesi "müzeifikasyon/ müzeleme" kavramını gündeme getirmiş ve kavram özellikle eko-müzelerde kendini göstermiştir (Dellios, 2002, s. 15). DiGiovine, (2009, s. 261), müzelemeyi "idealize edilmişin canlandırılması" olarak değerlendirmekte ve yaşayan bir kentten kendisinin idealize edilmiş bir yeniden sunumuna geçiş



olarak örneklendirmektedir. Bu yeni idealize ortamda her şey sadece potansiyel müze eseri değeriyle ele alınmaktadır. Müzeleme, miras alanlarını canlı bir müze olarak korumak ve miras alanının çeşitli uygulamalarla orijinalliğini kanıtlamak için başvurulmuş bir yaklaşımdır ancak kültür varlığının bir nostalji nesnesi gibi dondurularak sergilenmesine ve kuşaklararası aktarımının engellenmesine neden olduğu için eleştirilmektedir. 2013 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Sözleşmesi ile müzelerin SOKÜM'ü nasıl sergilemeleri ve korumaları gerektiği gündeme gelmiş ancak sözleşmede bu duruma ilişkin net bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bu nedenle de özellikle SOKÜM müzelerinin kapsamına ve içeriğine odaklanan tartışmalar hâlâ sürmektedir (Özünel, 2017, s. 350).

Cİ tescilli ürünlerin dayandığı kültürel miras, toplumsal dönüşümlerde güçlü ve dönüştürücü kaynaklardır. Bu kaynakları kullanmak yeni ve eski arasında denge sağlarken eskinin yenileştirilmesine katkı sağlayarak geleneksel bilginin yeni teknolojilere uygulanmasını ve gündelik hayatın bir parçasına dönüşmesini sağlar. Aynı zamanda müzeleşme süreçlerinde mirasın kuşaklararası aktarımını sağlamak için ihtiyaç duyulan yerel katılımın sağlanmasını kolaylaştırır (Di Giovine, 2009, s. 261).

Rangnekar (2004, s.16)'a göre, coğrafi ürünlerin yaygınlaştırılması, tanıtılması ve sürekliliklerinin sağlanması için üreticiler, tüketiciler, ilgili kurum ve kuruluşlar iş birliği çerçevesinde iletişim, fiyatlandırma ve dağıtım stratejileri izlemelidir. Cİ tescilli ürün üreticileri, ürün ve yerel kalkınma, çevre arasındaki bağlantıyı vurgulayan bir dizi mesaj kampanyası oluşturmayı, ürünleri müze ve kültür kurumları aracılığıyla korumayı, sergilemeyi ve tanıtmayı düşünmelidir. Cİ tescilli ürünlere yer veren müzeler ikili ilişkilerde halkın ihtiyaçlarını karşılamalı ve dış destek olmadan halkın katılımıyla sürdürülebilir olması için çalışmalıdır. Katılımlı müzecilik süreçleri, halkın koleksiyon oluşturma, sergileme, koleksiyonu yorumlama, proje geliştirme ve eğitim etkinliklerine aktif yer almasını gerektirir (Crooke, 2007).

Türkiye'de çok az müzede sergi tasarımında ya da eğitim etkinliklerinde Cİ vurgusu yapılmaktadır. Bu müzelerde nesnelerin genellikle birer nostalji nesnesi olarak sergilendiği, esere bağlı geleneğe vurgu yapılmadığı ve müzecilik süreçlerinde halkın katılımına çok az yer verildiği izlenmektedir. Ankara, tarihi belgelerde vurgulanmasına ve Ankara keçisi tiftiğinden elde edilmiş sof adıyla bilinen

geleneksel bir dokumayı üretmiş olmasına rağmen hâlen Ankara keçisinden elde edilen tiftiğe Cİ alamamış; Nallıhan örtmesi ya da iğne oyası için Ankara müzelerinde özel bir anlatım, sergileme ya da yorum çalışması gerçekleştirilememiştir. Oysa Cİ tescilli ürünlerin sergilerde çağdaş müze eğitimi ve katılım yaklaşımlarıyla vurgulanması özellikle çocuk ve gençleri hedef kitlesi olarak belirleyen müzeler açısından sürdürülebilirliğe ve izleyici artışına olumlu katkı sağlayacaktır. Bunu gerçekleştirmek için Cİ'li ürünlerin müzede teknoloji kullanılarak sürdürülebilirliği sağlanabilir, önemli örnekler görünür kılarak tanıtılabilir, katılımı kuşaklararası aktarımı sağlanabilir ve tematik müze eğitimi çalışmalarıyla öğretimi, aktarımı ve yaşatılması sağlanabilir. Nostalji nesnesine dönüşmüş, dondurularak korumaya ve sadece sergilemeye dayalı müzecilik uygulamalarının dışına çıkılarak kültürel mirasın atıllığı ve asimilasyonu engellenebilir. Bununla birlikte yerel kalkınmayı desteklemek amacıyla yerel kültür varlığına ya da Cİ tescilli ürüne yönelik müze tasarlamak, yerelliğin vurgulandığı, ulusal ve uluslararası hedeflerin gözetildiği müze tanıtımı yapmak ve bu amaca yönelik müzecilik yaklaşımları oluşturmak düşünülebilir.

Kısaltmalar Listesi

Cİ: Coğrafi İşaret, **COE:** Avrupa Konseyi, **UNESCO:** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, **ICOMOS:** Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, **TRIPS:** Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması, **TYÇ:** Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, **SKH:** Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Kaynakça

- Andriotis, K. (2011). Genres of heritage authenticity. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1613-1633.
- Arlı, M. (1990). *Köy el sanatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Basat, M. E. (2013). Somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikten koruyabilmek. *Milli Folklor Dergisi*, 25(100), 61-71.
- Birleşmiş Milletler. (2015). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030. <http://www.un.org/sustainable-development/sustainable-development-goals/> adresinden erişildi.
- Bouquet, M. (2012). *Museums. A visual anthropology*. London: Berg Publishing.
- Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2020). Mevzuat web sitesinden_25.03.2020 tarihinde erişildi. <https://www.mevzuat.gov.tr/AramaSonuc.aspx?searchText=555>



- Crooke, E. (2007). *Museums and community: ideas, issues and challenges*. London: Routledge.
- Debary, O. (2004). Deindustrialization and museumification: from exhibited memory to forgotten history. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 595(1), 122-133.
- Delgado, E. (2009). Museums as spaces of negotiation. S. Bodo, K. Gibbs, M. Sani (Eds.). *Museums as places for intercultural dialogue: Selected practices from Europe* içinde (ss.88-89). MAP for ID Group.
- Dellios, P. (2002). The museumification of the village: cultural subversion in the 21st century. *Culture Mandala: The Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, 5(1), 1-16.
- DiGiovine, M. (2009). *The heritage-scape*. Lanham: Lexington Books.
- Doğan, B. (2015). Coğrafi işaret korumasının gelişmekte olan ülkeler için önemi. *E-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Social Sciences*, 2, 58-75.
- Dorson, R. (2007). Folklor ve Fake Lore. Selcan Gülçayır (Yay. Haz.). *Folklorun Sahtesi: Fakelore* içinde (ss.11-22). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ersoy, U. (2016). Türk Müzeciliğinde Mevcut Durum Analizi. Ankara: Müze Profesyonelleri Projesi Yayını. Müze Profesyonelleri Projesi web sitesinden erişildi: <http://cagdasmuzebilim.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/384/2017/02/Q1.Mevcut-Durum-Analizi.pdf>
- Garcia, C.A., Marie-Vivien, D., Kushalappa, C.G., Chengappa, P.G. ve Nanaya, K.M. (2007). Geographical indications and biodiversity in the western ghats, India: can labeling benefit producers and the environment in a mountain agroforestry landscape? *Mountain Research and Development*, 27(3), 206-210.
- Gray, J. (1999). *False dawn: The delusions of global Capitalism*. USA: The New Press.
- Gürder, F. (2011). *Coğrafi pazarlama ve Türkiye’de kullanımı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hollanda Müzeler Birliği-DSP-GROEP (2011). More than worth It. The social significance of museums. *Hollanda Müzeler Birliği* web sitesinden erişildi: <https://www.museumvereniging.nl/Portals/0/NMV%20More%20than%20worth%20it.pdf>
- Karadeniz, C. (2018). *Müze, kültür, toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kavak, B., Eryiğit, C. ve Tektaş, Ö. Ö. (2016). *Pazarlamada ürün: uygulamalar ve örnek olaylar*. Ankara: Desen Ofset.
- Knell, S. (2011). National museums and the national imagination. S. J. Knell ve diğ. (Eds.) *National museums – new studies from around the world* içinde (ss. 3-28). London: Routledge.
- Kreps, C. (2009). Indigenous curation, museums, and intangible cultural heritage. L. Smith, N. Akagawa (Eds.) *Intangible heritage* içinde (ss. 193-208). London and New York: Routledge.
- Leskien, D. ve Flitner, M. (1997). Intellectual property rights and plant genetic resources. *Issues in Genetic Resources*, 6, 77-84.
- Locker, P. (2010). *Basics interior design 02: exhibition design*. UK: Ava Publishing.
- Madran, E. (2014). Ulusal mevzuatın tarihsel gelişimi. M. S. Akpolat (Ed.) *Kültürel miras mevzuatı* içinde (ss. 52-76). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Mairesse, F. ve Desvallees, A. (2010). *Key concepts of museology*. International Council of Museums, ICOM. France: Armand Coir.
- McLean, F. (2008). Museums and representation of identity. B. Graham, P. Howard (Eds.) *The Ashgate research companion to heritage and identity* içinde (ss. 283-296). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Messenger, M. P. ve Smith, S. G. (2010). *Cultural heritage management: a global perspective*. USA: University Press of Florida.
- Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2017). *Türk Eğitim Sistemi. Milli Eğitim Bakanlığı* web sitesinden erişildi: http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/kitaplar/Turk_Egitim_Sistemi_2017/TES_2017.pdf
- Mir, F., A. & Ain, F. (2010). Legal protection of geographical indications in Jammu and Kashmir- a case study of Kashmiri handicrafts. *Journal of Intellectual Property of Rights*, 15,220-227.
- O’Connor, B. (2004). SuiGeneris protection of geographical indication. *Drake Journal of Agricultural Law*, 9, 359-387.
- Özdemir, N. ve (2012). *Kültür ekonomisi ve yönetim: seçki*. Ankara: Hacettepe Yayınları.
- Özdemir, N. (2018). Geleneksel bilgi ve kültür ekonomisi/ Traditional knowledge and cultural economy. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*, 18(1), 1-28.
- Özdemir, N. ve Özdemir, E. (2020). Yaratıcı kentler ve yaşayan kültür/ Creative cities and living culture. *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 1-23.
- Özgönül, N. (2014). *Kültürel miras mevzuatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özünel, Ö. E. (2017). İnsanlar, gezegen ve refah için bir eylem planı: somut olmayan kültürel miras ve 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine eleştirel yaklaşım. *Millî Folklor Dergisi*, 116, 18-32.
- Rangnekar, D. (2004). *The socio-economics of geographical indications: a review of empirical evidence from Europe*. UK: ICTSD, Intellectual Property Rights and Sustainable Development.



- Sakin, N. (2010). Yerel bir kültür ürünü örneği: Soğanlı bebekleri. *Folklor/Edebiyat*, 16, 179-190.
- Serra, R. (2007). Geographical indications: A success story of european agriculture. In *International Symposium on Geographical Indications World Intellectual Property Organization (WIPO) and the State Administration for Industry and Commerce (SAIC), June (Vol. 26)*. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=8175701.02.2019 adresinden erişildi.
- Singhal, S. (2008). Geographical indications and traditional knowledge. *Journal of Intellectual Property of Law*, 3, 732-738.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Coğrafya Dersi Öğretim Programı (2018). *Orta öğretim coğrafya dersi öğretim programı: ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=336> adresinden erişildi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı. (2018). *Görsel sanatlar dersi öğretim programı: ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=358> adresinden erişildi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı. (2018). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı: 1, 2 ve 3. sınıflar*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326> adresinden erişildi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı: ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden erişildi.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Şehrimiz Dersi Öğretim Programı. (2018). *Şehrimiz dersi öğretim programı: ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=242> adresinden erişildi.
- Türk Patent ve Marka Kurumu. (2018). Türkiye'nin coğrafi işaretleri. *Coğrafi işaretler portalı*. <https://www.ci.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=06> adresinden erişildi.
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Kitapçığı. (2015). *Türkiye yeterlilik çerçevesi yeterlilik türleri*. file:///C:/Users/Asus/Downloads/rcbgto1sqef4j_d%20(3).pdf adresinden erişildi.
- Talas, M. ve Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin kültürel sonuçları. *TÜBAR-XXII*, 149-162.
- Timothy, J. D. (2012). Tourism and community development. R. Sharpley ve D.J. Telfer (Ed.) *Tourism and Development: Concepts and Issues* içinde (ss.149-164).US: Channel View Publications.
- UNESCO. (2004). Yamato Declaration on Integrated Approaches for Safeguarding Tangible and Intangible Cultural Heritage International Conference on The Safe Guarding of Tangible and Intangible Heritage Organized by the Japanese Agency for Cultural Affairs and UNESCO. Japan.
- Yanar, A (2012). *Türkiye'de Geleneksel Turistik Hediyelik Eşyanın Sürdürülebilirliği*. Yayımlanmamış Bütünleşik Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

